

b. Ünite

PARAGRAF BİLGİSİ

1. Anlatım Birimi Olarak Paragraf	138
2. Paragrafta Yapı	140
Konu Değerlendirme Testi - 1	146
3. Paragrafta Anlam ve Ana Düşünce	147
Konu Değerlendirme Testi - 2	150
4. Paragrafta Düşünceyi Geliştirme Yolları	151
5. Metin ve Paragraf	156
Konu Değerlendirme Testi - 3	158

Anlatım Birimi Olarak Paragraf

325 326

Paragraf Nedir?

Latince "para" yani "bölüm" kelimesi ile "graf" yani "yazı" kelimesinin birleşmesiyle oluşan paragraf, yazının kendi içinde anlam bütünlüğü taşıyan minik bir bölümdür.

Sözcük nasıl bir kavram birimi, cümle nasıl bir yargı birimiyse paragraf da bir düşünce birimidir.

Dilin ve dil biliminin inceleme konusu olan ses ve anlam birimleri, ifade edilecek bir konu etrafında, dil bilgisi kurallarına göre birleşerek paragrafı oluşturur. Diğer bir deyişle, sesler kelimeleri, kelimeler cümleleri oluşturur ve cümleler, belli bir bağlamda iletilebilen, anlaşılabilir bir anlam kazanır. Bunlar, birbirini tamamlayarak, birbiriyle ilişkiler kurarak paragrafı oluşturur.

Tek cümlelik paragraflar olabildiği gibi onlarca cümlelik olanlar da vardır.

Niçin Paragraf Yaparız?

- Paragraflara bölünmeden yazılan bir yazının okunması zordur; böyle yazılar yavaş anlaşılır.
- Paragraf yapma, düşünceleri belirli kılar. Düşünceyi belirtmenin, derli toplu anlatmanın ve okurun dikkatini çekmenin kestirme yollarından biridir.
- Paragraf yapma, yazıyı ilginçleştirir. Her yazar, okuru uyanık tutmada paragraflar arası geçişlerden yararlanır.

etkinlik

- Aşağıdaki metinde hiç paragraf kullanılmamış, bu nedenle anlaşılması güç bir anlatım ortaya çıkmış. Metnin paragraf başı olan cümlelerinin numaralarını kutuya yazalım.

(I) Önce bir roman okumak için bir koltuğa oturmanın yetmediğini söyleyeceğim. (II) Okumak da yazmak gibi, özel bir çaba gerektirir. (III) Bu çabayı göstermeyenler, okuduklarının tadına varamazlar. (IV) "Yaratmak için Tanrısal sabırlı olmalı" der Andre Gide. (V) Okumak için de böyledir. (VI) Bir resme şöyle bir bakıvermekle, bir müziği şöyle bir dinleyivermekle, bir romanı şöyle bir karıştırıvermekle sanatın mutluluğu elde edilmez. (VII) Çabayı göze alamayanlar sanata yaklaşmamadırlar. (VIII) Çeşitli mutluluklara olduğu gibi sanat mutluluğuna da alınteriyle ulaşılır. (IX) Virginia Woolf, bir romanı okumak için bir odaya çekilip bir masa başında sert bir iskemleye oturarak okumaya hazırlanmak gerektiğini söyler. (X) İskemlenin sert olması üstünde durmayacağım ama, okumak için herhalde hazırlanmanızı dileyeceğim. (XI) Yorgunluğunuzu gidermek için okuyunuz, derler, yalandır. (XII) Dertlerinizi avutmak için okuyunuz, derler, yalandır. (XIII) Vakit geçirmek için okuyunuz, derler, yalandır. (XIV) Bir sanat yapıtı yorgunluk gidermek için, dert avutmak için, vakit geçirmek için okunmaz. (XV) Bir sanat yapıtı okunmak için okunur.

Sözlü Yazılı Anlatım Sanatı / Emin Özdemir

I - IX - XI

Notlarım

etkinlik

Örnek:

Bir türlü gözüne uyku girmiyordu. Nasıl girsindi? Annesine: "Anne, ben iki gün sonra dünyanın bir ucuna gidiyorum, beni merak etme." mi diyecekti?

Grip oldum. Ateşim yükseldi ve ağrılardan bütün gece gözüme uyku girmedi.

Yukarıdaki örnek metinlerde, aynı cümle, farklı paragrafta farklı bağlam oluşturmıştır.

✦ Aşağıdaki cümlelerin farklı bağlam oluşturduğu iki paragraf yazalım.

Tabağındaki yemeği çabucak bitirdi.

1. paragraf: **Tabağındaki yemeği çabucak bitirdi. Tadı bir harikaydı! Hemen bir tabak daha istedi.**

2. paragraf: **Arkadaşları dışarıda bekliyordu ama annesi de "Yemeğini yemeden gidemezsin!" şartı koymuştu bir kez. Tabağındaki yemeği çabucak bitirdi." Artık gidebilir miyim, dedi.**

etkinlik

✦ Aşağıdaki cümleleri bir paragraf oluşturacak şekilde sıralayalım. (Cümlelerin sıra numarasını kutu içine yazalım.)

- 2 Ancak bunları, iyi ifade edemiyorsanız yalnız size ait olarak kalırlar.
- 3 İşte bu nedenle ana dili iyi bilmek, doğru kullanmak gerektiğini sürekli vurguluyoruz.
- 4 Nitekim ana dilini doğru kullanamayan bireyler, hayatları boyunca toplumun kıyısında kalırlar.
- 1 Çok parlak fikirleriniz, benzersiz buluşlarınız olabilir.
- 5 Başka insanlara ulaşmaları, fikirlerini, buluşlarını onlarla paylaşmaları mümkün olmaz.
- 6 Bir türlü onların arasına karışıp gerçek anlamda sosyalleşemez, hak ettikleri başarıyı yakalayamazlar.

Notlarım

Paragrafta Yapı

329 330

(1) O kadar ki hâlâ aramızda düşündüğünü konuşur gibi yazmaya çabalayanları ayıplayan, kötüleyen, lekeleyen kültürlü kişiler var. (2) Bizde gerçekten bir uçurum vardı bu iki dil arasında. (3) Oysaki asıl Türk geleneği, Türk düşüncesinin konuşulan, yaşayan dile dayandığı ölçüde ortaya çıkıyor, çıkacak. (4) Halk çoğunluğunun diliyle kitapların dili arasındaki ayrılığın göze battığı yerde millî kültür gelişmiyor demektir. (5) Bunca gayretimize rağmen bu uçurumu kaldırma işinin başında sayılırız. (6) Türk geleneğine aykırıymış konuşur gibi yazmak, halk ağzını ilim diline karıştırmak.

Sabahattin EYÜBOĞLU

Bu paragrafı anlamak çok zor değil mi? Düşünceler darmadağın sanki. Bunun nedeni **cümlelerin doğru sıralanmamış olması**.

Paragraf bir düşünce birimidir; onu başlı başına bir yazının minik bir örneği sayabiliriz. Nasıl ki yazıda anlam ve bütünlük varsa, paragrafta da böyledir.

Paragrafta bütünlüğün oluşması, cümle düzeniyle ilgilidir. Her cümle kendinden öncekine **hem dil hem de düşünüs** bakımından iyice bağlanmalıdır. Bir cümleden diğerine geçerken **sağlam bağlantılar kurulmalı, boşluk bırakılmamalıdır**. Eğer bunlar sağlanmazsa yandaki örnekte karşılaştığımız durum ortaya çıkar.

Bu paragrafı anlatımın akışına uygun biçimde yeniden düzenleyelim:

(4) Halk çoğunluğunun diliyle kitapların dili arasındaki ayrılığın göze battığı yerde millî kültür gelişmiyor demektir. (2) Bizde gerçekten bir uçurum vardı bu iki dil arasında. (5) Bunca gayretimize rağmen bu uçurumu kaldırma işinin başında sayılırız. (3) Oysaki asıl Türk geleneği, Türk düşüncesinin konuşulan, yaşayan dile dayandığı ölçüde ortaya çıkıyor, çıkacak. (6) Türk geleneğine aykırıymış konuşur gibi yazmak, halk ağzını ilim diline karıştırmak. (1) O kadar ki hâlâ aramızda düşündüğünü konuşur gibi yazmaya çabalayanları ayıplayan, kötüleyen, lekeleyen kültürlü kişiler var.

Bu hâliyle paragraf bir anlam bütünlüğü kazanıyor ve rahatça anlaşılıyor. Peki, bu nasıl oluyor?

Şimdi paragrafta şu ifadelere dikkat kesilelim:

2 numaralı cümledeki "bu iki dil" sözü ile 4 numaralı cümledeki "halk çoğunluğunun diliyle kitapların dili" anlatılmıyor mu?

5 numaralı cümledeki "bu uçurum" dan kasıt 4 ve 2 numaralı cümlelerde anlatılan "halk dili ile yazı dili arasındaki uçurum", öyle değil mi?

6. cümle, 1. cümledeki "o kadar ki" sözleriyle pekiştiriliyor. Ayrıca, 6 ve 1 numaralı cümlelerin "oysaki" bağlacıyla bağlandığını ve karşıt anlamları böylece ifade ettiğini görüyoruz.

Bütün paragraflarda, cümleler arasındaki dil ve anlam geçişleri **bağlayıcı öğelerle** sağlanır.

Bağlayıcı öğeler; **kelime, söz, söz öbeği olabilir. Edat, zamir, bağlaç, zarf, sıfatlar, çeşitli ortak kelimeler bu amaçla kullanılır**.

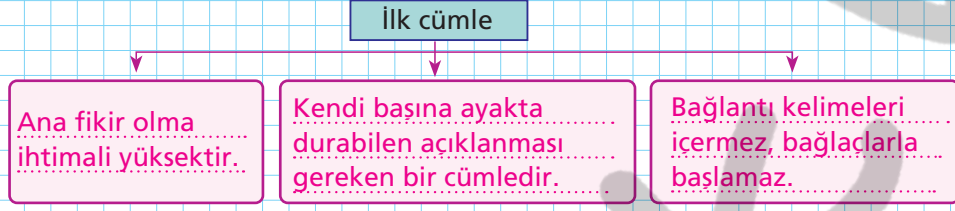
Notlarım

SORU
soru

Paragraflar da, tıpkı metinler gibi giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur.

Giriş bölümünde asıl konuyla ilgili geniş kapsamlı bir ya da birkaç başlangıç cümlesi bulunur. Bu cümlenin, paragrafın ilk cümlesi olduğundan bazı özelliklere sahip olması gerekir:

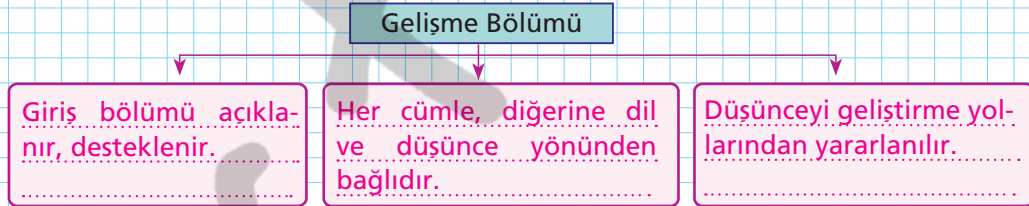
- ➡ Konuşmanın büyük bir bölümünü bu konuya ayırmış.
- ➡ Kitapta, sözünü ettiğiniz belgelere ilişkin bir bölüme rastlamadım.

cümleleri, bir paragrafın ilk cümlesi olamaz. Çünkü ilk cümledeki " **bu konuya** " ifadesi ile ikinci cümledeki " **sözünü ettiğiniz** " ifadesi, bu cümlelerin bir başka cümleye bağlı olduğunu, ondan sonra söylendiğini gösterir.

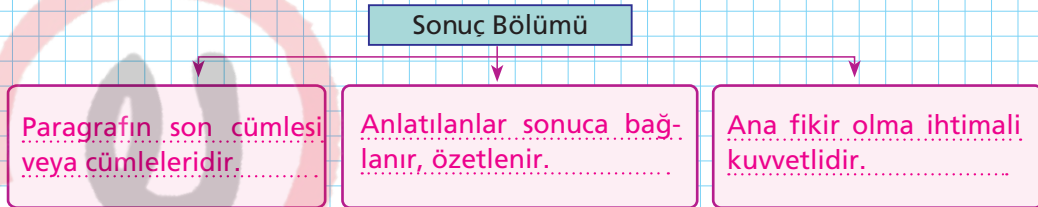
Paragrafın gelişme bölümünde, **öne sürülen düşünce desteklenir, açıklanır, ispatlanır. Yazar, düşüncesini desteklemek için düşünceyi geliştirmek yollarına başvurur, örnekler verir, tanık gösterir, karşılaştırmalar yapar. Bu bölümde bağlayıcı öğelere sıkça rastlanır**.

Gelişme bölümünün özelliklerini şöyle ifade edebiliriz:

Sonuç bölümünde ise, **paragrafta açıklanıp savunulan görüş toparlanarak bir sonuca ulaşılır. Bir paragrafta bu bölüm, tıpkı giriş bölümü gibi, genellikle tek cümledir**.

Sonuç bölümünün özelliklerini gösterelim:

➡ Notlarım

Şimdi aşağıdaki paragrafı giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine ayıralım:

Son yıllarda kitapçı-kitabevi tanımının oldukça değiştiği görülüyor.

Kitabevlerinin birçoğu kitap raflarının sayısını azalttı. Buralarda CD'den bilgisayar malzemesine, hediyelik eşyadan plağa ne ararsanız, bulunuyor. Kitaplarınsa zaten büyük bir çoğunluğu edebî eser değil; ders kitabı, sınavlara hazırlık kitapları, testleri... Ne yazık ki artık buralarda çalışanlar da, eskisinden çok farklı. Eskiden olduğu gibi kitapların çoğunun içeriğini bilen entellektüeller değil artık buralarda çalışanlar, eğitimsiz gençler.

Artık kitabevleri amacından uzaklaştı, işlevini kaybetti ve benim gibi kitapseverlerin uğrak yeri olmaktan çıktı.

Bu parçada, pembe renkte yazılmış cümle, paragrafın giriş cümlesidir. Bu cümlede **yazarın neyden bahsedeceğini anlıyoruz; konusuna giriş yapıyor**.

Bu cümleden sonraki bölüm, **girişte anlatılanın örneklendiği, açıklandığı** gelişme bölümüdür.

Mavi renkte yazılmış cümleyse paragrafın sonuç cümlesidir. Yazar, **görüşlerine son noktayı bu cümleyle koymuş**.

İşte verdiğimiz bu örnek, giriş-gelişme-sonuç bölümlerinden oluşmuş bir paragraftır.

etkinlik

- ✦ Aşağıdaki paragrafların giriş-gelişme-sonuç bölümlerinin altını farklı renkteki kalemle çizelim.

Düşünme üzerine söylenmiş ne kadar çok söz var! O sözlerden biri şöyle: "Uyanan düşünce bir daha uyumaz." Öyle midir? Bilinir ki nice uyanan düşüncenin bir yolu bulunarak uyutulduğu çok olmuştur. Düşünceyi yücelten bir söz daha: "Ölümsüz olarak bildiğim tek şey, düşüncedir." Bu söz için de "Evet, doğru." diyelim gelmiyor. Tarihe baktığımızda nice düşüncenin yozlaştırılıp yok edildiğini gördüğümüz için... Konfüçyüs ise düşünmenin bir başka yönüne vurgu yaparak "Düşünmeden öğrenmek, vakit kaybetmektir." diyor. Evet, düşünme ama hangi düşünme? Biz eleştiren ve yargılayan bir düşünmeden yanayız.

(ÖSS 2009)

Sinema, bence bir ürün ortaya koymanın en zor olduğu anlardan biri. Bir projenin senaryoya, sonrada sinema filmine dönüşmesi, uzun, zahmetli, pek çok kişiden ve teknolojiden yararlanmayı gerektiren pahalı bir iş. Televizyon dizilerinde de buna benzer yanlar yok değil. Ne var ki hızla yapılan, hemen seyirci karşısına çıkarılan, bir gecede tüketilen bir dizinin tek hedefi, izleyicisini ekran başında tutmak. Sinema filminde önemli olan "özen, yaratıcılık, özgünlük", televizyon dizilerinde pek de görülmeyen özellikler. Özetlemek gerekirse, sinemada "sanatın kuralları", dizilerdeyse "televizyona özgü kurallar" geçerli.

(ÖSS 2008)

Notlarım

etkinlik

- ✦ Aşağıdaki paragrafta bağlanma unsurlarının altını çizelim.

Düzenli olarak spor yapmaya yeni başlayan kişilerde dokuların sürekli ve aşırı yorulması sonucunda eklem çevresinde ağrılar ve hasarlar görülebilir. Bunlardan en sık görüleni kas ağrılarıdır. Egzersizler, kişinin alışık olduğundan daha zorlayıcı biçimde yapılmışsa genellikle spordan 12-24 saat sonra kas ağrıları ortaya çıkar. Bu ağrılar için masaj ve buz uygulamak yararlı olur. Ancak, kas ağrıları spordan 3-5 saat sonra başlamışsa, kol ya da bacakta şişme ile birlikte ortaya çıkmışsa buz uygulanmasına ek olarak ilaç da kullanılması gerekir.

- ✦ Aşağıya bir paragraf yazalım. Bu paragrafın giriş-gelişme-sonuç bölümlerini belirtelim; bağlanma unsurlarını gösterelim.

Öğrenci cevapları geçerli.

etkinlik

- ✦ Aşağıdaki paragrafları uygun cümlelerle tamamlayalım.

Kuşkusuz, bir toplumun dili, o toplumun dünya görüşünden ayrılmaz. Toplumun dünya görüşü, dilin gelişmesinde etkili olduğu gibi, dünya görüşünün belirlenmesinde de dil bir etkidir. Toplumlardaki kültürel değişiklikleri inceleyen insan bilimciler bu bağıntıyı uzun uzun araştırmışlardır. Nitekim Eskimo dilinin sözcükleri üzerinde yapılan bir araştırmada savaşla ilgili tek bir sözcüğe rastlanmamış. Buradan söyle bir yargıya varmışlar: "-----"

"Eskimolar savaşçı bir toplum değildir."

-----, Gerektiği yerde gerektiği kadar sözcük... Metinde anlam, tanımlamalarla, çağrışımlarla, örneklenmelerle değil, tek başına kullanılan sözcüklerle ortaya konuyor. Her tutum, her davranış, her olgu, her nesne ayrıntılara inilmeden onu en iyi anlatan sözcükle veriliyor.

Yazılarında en az sözcükle en çok şeyi anlatma ilkesine bağlı kalıyor.

Çocukken beni en çok etkileyen kitaplar Michael Strogoff, Küçük Prens ve Pıtırık dizisi olmuştur. Bunlar çocuğun düş gücünü geliştiren kitaplardır. Örneğin küçükken Jules Verne'in romanlarını okumuş bir bilgisayar mühendisiyle okumamış olan, birbirinden ayrılır çünkü okuyan daha yaratıcıdır. Ayrıca, edebiyat öğretmenlerinin karşı çıkmasına karşın, çocukken bizi gözyaşlarına boğan bir yazarımızın kitaplarından da tat aldığımı söylemek isterim. Çünkü biz fark etmesek de o kitaplar, aslında duygusal eğitimimizin bir parçasıydı. Bize acımayı, ağlamayı öğretmişti onlar. ----- . Bu kötü bir şey.

Şimdiki çocuklar bunları tatmadan, yaşamadan yetişiyor.

Notlarım

Bir Yazı Paragraflarına Nasıl Ayrılır?

Bir metni oluşturan paragraflar, o metinde ele alınan konunun farklı yönlerini anlatır. Bu, yazının derli toplu olmasını, yavaş yavaş gelişmesini, kolay anlaşılmasını sağlar.

Bir metin, konusuna, dil bağlantılarına dikkat edilerek paragraflara ayrılır.

Aşağıdaki metni okuyalım.

Şimdi herkesin elinde bulunan fotoğraf makine-leri, eskiden küçük bir bavul kadardı. Usta fotoğrafçımız da işte bu bavullardan biriyle başlamıştı fotoğrafçılığa. O günlerde adı sanı yoktu belki ama küçük bir bavulu andıran makinesi, bir de bitmeyen merakı vardı. Usta fotoğrafçımız gür saçları, kara yağız teni ve keskin bakışlarıyla bir avcıyı andırır. Bizim çıplak gözle göremediklerimizi tek atışta avlayan bir avcıyı... Avını vurup güzelliklerini küçük bavuluna yani fotoğraf makinesine hapsettikten sonra bu güzellik avcısı hiç bitmeyen bir merakla yeni avların peşine düşer.

Bu metin aslında iki paragraftan oluşuyor Çünkü metinde iki farklı konu var; bu konular bir bütünü iki yarısı. Birbirlerine anlamca yakın olmakla birlikte farklı noktaları öne çıkarıyorlar.

Metnin ilk bölümünde konu, "eski tip bir fotoğraf makinesi ile fotoğraf çeken meraklı bir fotoğrafçı" olarak belirlenebilir.

İkinci bölümün konusu ise bu fotoğrafçının özellikleridir. Önce fiziksel özelliklerinden sonra da benzetmeden yararlanılarak kişiliğinden bahsedilmiş paragrafta.

Paragrafı meydana getiren cümleler arasında sıkı bir dil ve anlam bağı vardır. Bu bağ, özel bir örüntü meydana getirir ve paragrafın yapısını oluşturur. İşte, bir metnin paragraflara ayrılması ancak bu dil ve anlam bağlarının doğru bir şekilde anlaşılması ile mümkün olur.

Bir Paragrafın Cümleleri Nasıl Sıralanır?

Bir paragraf, bir anlam planına oturmalı ve cümleler buna göre sıralanmalıdır. Bazen cümleleri karışmış paragraflarla karşılaşırız. Bunları düzenlemek için paragrafın anlam planını kavrayabilmemiz gerekir.

Şu paragrafı okuyalım:

Bu işte köye yeni gelen öğretmen de canla başla çalışmıştı. Ancak aradan geçen her yıl, öğrenci sayısı da artmıştı. Ahsap, iki odalı, eski bir ev köylüler tarafından düzenlenmiş ve okul binası olarak hazırlanmıştı. Başlangıçta bir öğretmen ve on beş öğrenci için bu bina yeterli görülmüştü. Bu nedenle binayı büyütmek yahut yeni bir yere taşınmak zorunlu olmuştu.

Bu paragrafta cümlelerin yerleri değiştirilmiş ve aralarındaki dil ve anlam bağlantısı da kopmuş. Bu hâliyle paragraf anlaşılmaktan uzak. Şimdi, anlam planını çözümlayelim, paragrafı ve cümleleri yeniden düzenleyelim.

Paragrafın anlam yapısı şöyle:

- Önce bir köy evi okula dönüştürülüyor.
- Bu işte öğretmen de çalışıyor.
- Ancak öğrenci sayısı artınca binayı büyütmek veya yeni bir yere taşınmak gerekiyor.

Ahsap, iki odalı, eski bir ev köylüler tarafından düzenlenmiş ve okul binası olarak hazırlanmıştı. Bu işte köye yeni gelen öğretmen de canla başla çalışmıştı. Başlangıçta bir öğretmen ve on beş öğrenci için bu bina yeterli görülmüştü. Ancak aradan geçen her yıl öğrenci sayısı da artmıştı. Bu nedenle binayı büyütmek yahut yeni bir yere taşınmak zorunlu olmuştu.

Şimdi paragraf düzenlenmiş oldu. Ancak bir noktaya daha dikkat etmek gerek. Renkli yazılmış kelimeler.

Bunlar paragrafın dil bağlantılarıdır. Bu ifadeler sayesinde paragrafı oluşturan cümleler, art arda birbirleriyle anlamsal, biçimsel ilişkilerle sıralanabilmıştır.

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerin doğru olanlarını **D**, yanlış olanlarını **Y** ile gösterelim.

1. Bir paragraf genellikle 3 - 5 cümleden oluşur. Y
2. Bir paragrafın ilk cümlesi, bağımsız bir cümledir; bağlaçlarla başlamaz. D
3. "Teknoloji, insan hayatını hiç alışmadığımız biçimde ve hızda değiştiriyor." cümlesi, bir paragrafın ilk cümlesi olabilir. D
4. "Oysa sanat anlayışı binlerce yılda pek az değişmiştir." cümlesi, bir paragrafın ilk cümlesi olamaz. D
5. Sonuç bölümü; paragrafın konusunun açıklandığı, örneklerle desteklendiği, ayrıntılarla genişletildiği bölümdür. Y
6. Paragraflar, okura bir yazının daha kolay anlaşılması; yazara ise düşüncenin derli toplu sunulması imkânını sunar. D
7. Bir cümlenin iki farklı paragraf içinde iki farklı anlama gelmesi bir anlatım kusurudur. Y
8. Bir paragrafta konu derli toplu biçimde, çeşitli bağlaçlarla cümleler bağlanılarak ele alınmalıdır. D

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayalım.

- ✦ Dilin en küçük birimi **seslerdir**, bunlar birleşerek **kelimeleri** oluşturur. Sonrasında ise **cümleler** ve bir düşünce birimi olan **paragraflar** meydana gelir.
- ✦ Paragraflar; **giriş**, **gelişme** ve **sonuç** bölümlerinden oluşur.
- ✦ Bir paragrafın son cümlesi, birçok kez, **ana fikir** olma özelliği taşır.
- ✦ Paragraf başı yapmak, bir yazının **daha kolay anlaşılmasını** sağlayacaktır.
- ✦ "Dikilen bu dev binalar, ağaçların kesilmesi böyle çevre felaketlerine zemin hazırlıyor." cümlesi bir paragrafın **gelişme** bölümünden alınmıştır.
- ✦ Bir paragrafın ilk cümlesi özel bir cümledir: **Bağlaçlarla başlamaz** ve gönderme ifadeleri içermez.
- ✦ Paragraflar **tek cümleden** oluşabileceği gibi **çok sayıda cümleden** de oluşabilir.
- ✦ Bir paragraf ikiye bölünebiliyorsa, onda aslında **iki farklı konunun** işlendiği söylenebilir.

Notlarım

1. (I) 1934'te ilk ciddi manzumemden sonra bazı denemeler yapmaya başladım. (II) 1930 Eylül'ünde kendimce karalamalarla başladım şiir hayatıma. (III) O zamanın magazinleri vardı, Yarım Ay gibi magazinlerdi bunlar. (IV) Şiirlerim 1940'a kadar bunlarda yayımlandı. (V) Nihayet 1943 sonbaharında ilk şiir kitabım çıktı.

Parçanın anlam akışındaki bozukluğun giderilmesi için numaralanmış cümlelerin hangilerinin yeri değiştirilmelidir?

- A) I. ve II. B) I. ve IV. C) II. ve III.
D) II. ve IV. E) III. ve V.

2. (I) İçimizde düş kurmayı sevmeyen yok gibidir. (II) Bir düşler ülkesidir yaşam. (III) Televizyonlar, parfümler, renk renk giysiler hep bu düşler ülkesinin ürünleridir. (IV) Oysa kadını tüketici olarak gören toplumlarda kadına bakış "kaşık düşmanı" nitelenmesinden öteye gitmez. (V) Yalnızca tüketime yönelik bu ürünlerin sayısı arttıkça tüketim toplumunun oluşmasının önüne geçilemesi de olanaksız hâle gelmektedir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

- A) I. B) II. C) III. **D) IV.** E) V.

3. **Aşağıdakilerden hangisi bir paragrafın ilk cümlesi olamaz?**

- A) Oyunun bazı bölümleri, seyirciden alkış alsa da eleştirmen gözüyle bakıldığında bu oyun aksaklıklar içermiyor değil.
B) Polisiye romanları okuyanlar, genellikle, edebiyatın sanatsal yönüyle pek ilgilenmeyen, edebiyatı eğlence olarak görenlerdir.
C) Spor programları, her geçen gün biraz daha magazinsel, biraz daha basit bir hâl alıyor.
D) Yapılan son araştırmalar da çevre kirliliğinin geldiği boyutlar hakkında bundan farklı bir şey söylemiyor.
E) Derginin bu ayki kapak konusu suç işleyen çocuklar olunca ister istemez içini merak ettim.

4. (I) Kütüphanem, insanı her gün biraz daha eksilten bu yaşamdan kaçıp sığındığım dingin bir limandır. (II) Bilge bir sessizliğin güven verdiği kalabalığın içindeyim orada. (III) İnsanın tarihi, insanın belleğinin yazıya geçirilişiyle başlamıştır. (IV) Kütüphane insan belleğini ölümsüz kılan çeşitli kültürleri birbirine aktararak çoğaltan bir bilgi deposudur. (V) Çağımızda gerçi hayatımıza yeni bir şey girdi : İnternet. (VI) Ama kütüphanenin o büyülü havasını, yıllanmış kitapların kokusunun yerini alamaz.

Bu parçadan iki ayrı paragraf oluşturulmak istendiğinde ikinci paragraf numaralanmış cümlelerin hangisiyle başlar?

- A) I. B) II. **C) III.** D) IV. E) V.

5. (I) Okumak, bir başkasının yardımı ve desteği ile düşüncenin ve duygunun kamçılanması demektir. (II) Okuma eylemi tek taraflı bir eylem değil, ikili bir söylesidir. (III) Her yazar herkese seslenemediği gibi herkes her yazarın sesini duyamaz. (IV) Yazar ile okur arasında çift yönlü bir duygu ve düşünce köprüsüdür. (V) Bu köprü de, her insanla her yazar arasında kurulamaz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

- A) I. B) II. **C) III.** D) IV. E) V.

6. (I) Birçok insana göre matematik, hayatı zehir eden, içe korku salan derslerden biridir. (II) Bazıları içinse hayatı anlamanın hatta sevmenin bir yoludur. (III) İkinci tip insanlar, matematiği sevmiştir çünkü anlayabilmiştir. (IV) Hayatta pek çok konuda geçerli kural, burada da geçerli: Sevmek için anlamak gerekir. (V) Acaba, matematiği gençlere sevdirmek adına neler yapıldı bugüne dek, doğru tavırlar sergilendi mi? (VI) Klasik yaklaşımların dışına ne kadar çıkdı? (VII) Doğrusu, bu sorulara verilecek olumlu cevaplar yok.

Bu parçadan iki paragraf oluşturulmak istense ikinci paragraf hangi cümle ile başlar?

- A) II. B) III. C) IV. **D) V.** E) VI

Paragrafta Konu

Okuduğumuz her yazı "bir şey"den bahseder. Burada "şey" sözcüğü akla gelebilecek ne varsa hepsini kapsar: duygu, düşünce, olay, durum, dilek... İşte üzerinde durulan tüm bunların anlatım dilindeki karşılığı **konudur**.

Söz konusu olan paragraf da metin de olsa anlatımda başarılı olmanın yolu **konunun iyi seçilmesinden geçer**.

İnsan, yaşadıklarından, gözlemlerinden, özel ilgilerinden, okuduklarından vb. hareketle konusunu seçer. Elbette, okurun ilgisi, kültür düzeyi de hesaba katılır.

Konu seçildikten sonra bunun doğru şekilde sınırlandırılması gerekir. Anlaşılmayan, dağınık bir paragrafın temel sorunu budur. "Tiyatro ve insan" bir paragraf için oldukça geniş bir konudur ve çerçevesini çizerek bir yerden başlayıp bir yerde bitirmek zordur."

Tiyatronun insan yaşamına katkısı" konusu ise birkaç cümleyle bile anlatılabilir. Elbette bu paragrafın boyutunu, yalnız konu değil, okurun ve yazarın durumu da belirleyecektir.

Aşağıda "eğitim" konusu sınırlandırılarak konular oluşturulmuştur:

• **Eğitimde Ailenin Rolü**

• **Değişen Eğitim Anlayışımız**

• **Lise Yıllarıma Dönsem**

• **İlkokul Öğretmenim**

• **Eğitimin Yaşla İlişkisi**

• **Eğitimde Ezber Sorunu**

Paragrafta Amaç ve Ana Düşünce

Her yazının bir yazılma amacı vardır. **Amaç** yazarı **o konuda yazmaya iten sebeptir**.

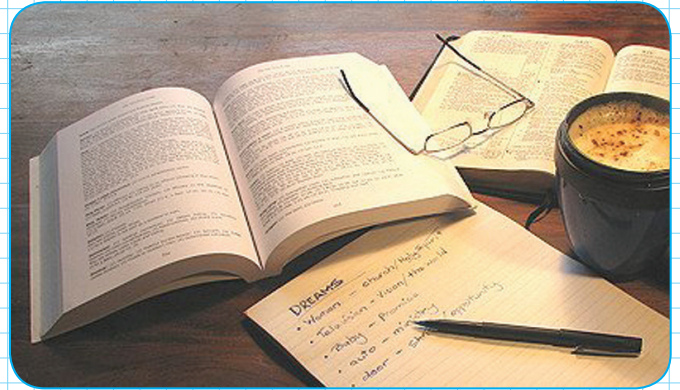
Bir paragrafta amacı belirleyen cümleye ana düşünce cümlesi denir.

Bir paragrafın ana düşüncesi, **paragrafın herhangi bir yerinde bir cümle hâlinde bulunabileceği gibi, paragraf sindirilmiş olarak da** bulunabilir.

İyi bir ana düşünce cümlesinin özellikleri şunlardır:

- **Acık ve özlüdür; değişik yorumlara yol açmayacak niteliktedir.**
- **Konu ifade etmez, bir durumu, düşünceyi vb. anlatan bir yargıdır.**
- **Örnek vermeye, açıklama yapmaya, karşılaştırma yapmaya, nedenler belirtmeye, kısacası geliştirmeye uygundur.**

Ana düşünce cümlesi geliştirilebilir dedik; işte bu geliştirme sırasında birçok fikirden destek alınır. Örnekler verilir, sebepler gösterilir. Bunlar ana düşünceyi besler; sağlamlasmasını, kuvvet kazanmasını sağlar. Bütün bu destekleyici ifadelere **yardımcı düşünceler** denir. Bir paragrafta **çok sayıda yardımcı düşünce bulunabilir**.

video

Notlarım

Aşağıdaki paragrafı okuyalım.

Yanlışla düşmeden yaşamak mümkün müdür? İnsanın akli, bilgisi, algı düzeyi her zaman her şeyi doğru yapmaya elbette yetmez. **Önemli olan hatalardan olabildiğince kaçınmak, hataya düşünce de bundan ders çıkarmaktır.** Bir düşünürün dediği gibi, önemli olan düştükten sonra yeniden ayağa kalkıp kalkmadığınızdır. Hataları, kendinizi daha güçlü kılmak için kullanmak bile mümkün. Yeter ki onları doğru bir gözle irdeleyin.

Bu paragrafın ana düşüncesi renkli yazılmış cümledir. Yazarın vermek istediği mesajı bu cümle kapsıyor; diğer cümleler onu desteklemek için yazılmıştır. Bunlar birçok yardımcı fikir barındırmaktadır:

- İnsan hata yapabilir
- İnsanın bilgi düzeyi sınırlıdır
- Hiçbir insan hatasız değildir
- Hatalardan ders almak gerekir
- Hatalar üzerinde düşünmek önemlidir
- Doğru şekilde yorumlanan hatalar insanı geliştirir

Bu cümlelerin hiçbiri, tek başına ana düşünceyi anlatmıyor ama onun bir bölümünü kuruyor, yapılandırıyor. Bunlar sayesinde ana düşünce daha belirgin, görünür hâle geliyor.

etkinlik

★ Aşağıdaki paragrafların ana düşüncesini bulalım. Her birinden üçer tane yardımcı düşünce yazalım.

Bir kimse arada bir, "Bizim zamanımızda..." diye söze başlayıp yakınıyor ya da eski günleri arıyorsa anlayan ki çağ dışı kalmıştır. Baba, çocuğunu anlayamadığından; yaşlı, gencin ya da genç kafalı yaşının davranışlarını beğenmediğinden mi söz ediyor, "Bizim zamanımızda böyle değildi." kanıtına umutsuzca da olsa dört elle mi sarılıyor; bilinki bunların söyleyecek bir sözü yoktur artık bugün için. Zaman, böyle konuşanları aşmış, tüketmiştir. (ÖSS 2004)

Ana düşünce: Sürekli geçmişten söz etmek, geçmişe takılıp kalmak yanlıştır.

Yardımcı düşünceler:

1. "Bizim zamanımızda böyle değildi." yanlıs bir yarıdır.
2. Geçmişe fazla bağlananlar bugüne dair düşünmezler.
3. Zaman, geçmişe bağlı yaşayanları tüketir.

Sağlık personelinin, bilimsel verilere dayalı tanımlar koymasının yanında, kendi düşüncelerini halka tam olarak anlatabilmesi için sağlıkla ilgili kavramların yerel karşılıklarını bilmesinde zorunluluk vardır. Halkın kullandığı sözcük ve deyimleri bilmek, yalnızca onlarla anlaşmaya değil; onların düşüncelerini, inanışlarını, değer yargılarını, kısaca kültürlerini anlamaya da yardım eder. Kültürel özellikleri dikkate almayan bir sağlık hizmeti verimli bir biçimde gerçekleştirilemez. (ÖSS 2004)

Ana düşünce: Sağlık hizmeti verenlerin halkın konuştuğu dili iyi bilmesi gerekir.

Yardımcı düşünceler:

1. Sağlık personeli bilimsel verilere dayalı tanımlar koymalıdır.
2. Sağlık personeli halkı tanımalıdır.
3. Halkın kültürünü dikkate almayan sağlık hizmeti verimli olmaz.

Notlarım

etkinlik

- ✦ Aşağıdaki paragrafların ana düşüncesini bulalım. Her birinden üçer tane yardımcı düşünce yazalım.

İnsanı insana anlatmak, başlıca kaygısıdır sanatın. Çağlar boyunca, sözle olsun, renkle, ezgiyle olsun, tüm sanat ürünleriyle insanın iç ve dış evreni yansıtılmak istenmiştir. Duygular, tutkular, düşler, düşünceler değişik biçimler içinde ele alınmış, işlenmiştir. İşleyiş, ele alışı biçimleri sanatçıdan sanatçıya, çağdan çağa değişse de amaç aynı kalmıştır: İnsanı insana anlatmak... Bir bakıma sanatın işlevindeki soyluluk da bu amaçtan doğar. Yaşamın tatlanması, çirkinliklerden arınması, insanın insanı anlamasına bağlı değil midir? Mutsuzluklar, uyumsuzluklar hep insanın insanı anlamamasından kaynaklanmaz mı? (ÖSS 2004)

Ana düşünce: Sanat, insanı insana anlatarak mutluluğa katkı sağlar.

Yardımcı düşünceler:

1. Sanat insanın iç ve dış evresini anlatır.
2. Sanatın tarihi çok eskidir.
3. Sanatın yöntemleri sanatçıya, çağa göre değişir.

Halk için yazdığını söyleyen Ahmet Mithat'ın okuyucusu, gazete okuyan, belli bir aydın kesimdir. Çok sonraları, okurları düşündürmeyen, yaşamsal ve düşlemsel bir değer taşımayan sıradan olayları anlatan kimi yazarlar bu tutumu değiştirmiştir. Onlar, ortaya koydukları ürünlerle halka yönelerek mahalle aralarında insanları roman okur duruma getirmişlerdir. Fakat mahalle aralarında bir A. Hamdi Tanpınar'ın ya da bir A. Şinasi Hisar'ın yazdığı, yazınsal değeri yüksek yapıtlar okunmamıştır. (ÖSS 2004)

Ana düşünce: Halka yönelen yazarlar, geniş kitleleri roman okuru yapmıştır.

Yardımcı düşünceler:

1. A. Mithat'ı aydınlar okumuştur.
2. Halk, sıradan olayları anlatan romanlara yönelir.
3. A. Hamdi'nin yapıtlarının yazınsal değeri yüksektir.

etkinlik

- ✦ Aşağıdaki paragrafların ana düşüncesini bulalım. Her birinden üçer tane yardımcı düşünce yazalım.

Okumaya başladığımız her kurmaca metnin başında yazarla bir anlaşma imzalıyoruz aslında. Sen anlat, ne olursa olsun inanacağım. Patlayan adamlara da, tepesilerin üstünde savrulan şehirlere de, bir başka gezgindeki hayata da... Yeter ki düşlerini inandırıcı kıl, sahiciliğini kaybetme, benim inancımı da sarsma, diyoruz. (ÖSS 2008)

Ana düşünce: Okur, gerçekçi olması kaydıyla yazara inanır.

Yardımcı düşünceler:

1. Okur, yazardan gerçekçilik bekler.
2. Okumak, inanma ön kabulünü içinde barındırır.
3. Gerçekçi olmayan yazarlar, okurun inancını sarsar.

Kimleri okursunuz? Sevdiğiniz yazarlar kimlerdir? Bu tür soruların yanıtına göre karakter tahlili yapılır mı, bilmiyorum. Ama yazarla okur arasındaki doku uyusunun, metinden alınacak yazınsal zevki artırdığına inananlardanım. Örneğin canlı müzikleri, fosforlu turuncuları seven biri, benim için uygun okur olmayabilir. Çünkü benim dünyam, dingin ruh hallerini anlatan müziklerden, gül kuruları ve bordolardan hoşlananların kendilerini bulabildikleri bir dünyadır. (ÖSS 2008)

Ana düşünce: Aslında yazarlarla okurları arasında duygu, düşünce uyumu vardır.

Yardımcı düşünceler:

1. Yazar, durgun bir kişiliğe sahiptir.
2. Her okur, her kitabı beğenmeyebilir.
3. Sevdiği yazarlar ile insanın kişiliği arasında paralellik vardır.

SORU

soru

Notlarım

1. Genç yazarlarımızın çoğu pek özenmeden yazıveriyorlar. Yazdıklarını önemli bulmuyor, bir günde unutulup gideceğini biliyorlar da onun için mi özenmiyorlar? Hayır! Hemen hepsi en büyük sorunlarla uğraştıklarına, o sorunları çözümlenecek doğruları bildiklerine inanmışlar. Kendi kendilerini kandırmışlar. Tuttukları yolun tüm bir ülkeyi, insanoğlunu kurtaracağına inanmışlar. Yaymak istedikleri doğruların yüceliği (!) yanında biçim güzelliği, söyleyişin akıcılığı, bir sözün yerinde kullanılmasının önemi nedir ki!

Bu parçada genç yazarların hangi özelliği eleştirilmektedir?

- A) Anlatım güzelliğini sanatın vazgeçilmezi olarak görmeleri
- B) Düşünme ve değerlendirme gücünden yoksun olmaları
- C) Kendilerini değil sürekli başkalarını eleştirmeleri
- D) Üsluba, anlatıma yeterince özen göstermemeleri**
- E) Başarılarını, olduğundan fazla görmeleri

2. Bazı yazarlar, söyleyeceklerini zihinlerinde tamamiyle hazırladıktan sonra yazarlar. Bunların müsveddelerinde düzeltme ve eklemeler pek azdır. Temize çekilmiş gibi çiziksiz yazanlara bile rastlanır. Çünkü cümleler zihinlerde oturmuş, sadece bunların yazıya aktarılması kalmıştır geriye. Onu da son anda yaparlar ve yapıt ortaya çıkarırlar.

Bu parça, yazarlarla ilgili olarak aşağıdakilerin hangisine verilmiş bir cevap olabilir?

- A) Yazarlar nelere dikkat ederler?
- B) Yazarlar konu bulmakta zorlanırlar mı?
- C) Yazarlar yazacaklarını önceden tasarlarlar mı?**
- D) Yazarların eserleri niçin hatalı olarak çıkar?
- E) Yazarların çalışma yöntemleri birbirine benzer mi?

3. Bilimsel bilginin uygarlığın temelini oluşturduğu günümüzde, yabancı dilin önemi görmezlikten gelinemez. İyi temellendirilmiş bir Türkçeyle desteklenen ikinci, üçüncü bir dil yeni dünyalara kapımızı aralayıp; bilgiye, bilime ulaşmamızı kolaylaştıracaktır. Öte yandan yabancı dil öğreniminde sözlüklerin ayrı bir önemi vardır. Yalnız kullanımdaki yabancı dil sözlükleri Türkçe açıklamalarındaki özensizlik yüzünden eksiktir. Bu açıklamaları anlamak için çoğu kez ayrı bir sözlüğe gerek duyulmaktadır.

Bu parçadan aşağıdaki yargılardan hangisi çıkarılamaz?

- A) Yabancı dil öğreniminden önce Türkçenin de iyi bir şekilde öğrenilmesi gereklidir.
- B) Yabancı dil, bilimsel bilgiye ulaşmanın önünü açar.
- C) Sözlükler yabancı dil öğreniminde çok fayda sağlamaktadır.
- D) Yabancı dil sözlükleri, açıklamaları kolay anlaşılacağı için amacına ulaşmamaktadır.
- E) Bir dili iyi öğrenmek için onu günlük hayatta kullanmak gereklidir.**

4. Diller arası sözcük alışverişi kaçınılmazdır. Bu alışveriş bazı şartlar gözetilerek yapılırsa dilin ulusal özelliği bozulmaz. Bu özellik, öncelikle "ses"e bağlıdır. Çünkü yabancı kökenli kelimeleri millileştiren en önemli etken sestir. Örneğin, İngilizceye yabancı dillerden geçen doksan binden fazla kelime, bugün İngilizcedir, bu dilin sesiyle kullanıldıkları için. Tıpkı, "sapo" Latince, "savan" Fransızca ve "sabun" Türkçedir, diyebildiğimiz gibi.

Bu parçada vurgulanmak istenen aşağıdakilerin hangisidir?

- A) Sözcüklerin dilden dile aktarılabilirdiği
- B) Dilin, her yabancı kelimeyi kendi kurallarına uyduramayacağı
- C) Ses olarak uyum sağlayan yabancı sözcüklerin o dilin öz malı olabileceği**
- D) Dilin ulusal niteliğini korumanın gerekçeleri
- E) Yabancı bir sözcüğün, farklı dillerde de anlamını koruyabileceği

1. Tanımlama

Bir kavramı, bir varlık ya da nesneyi nitelik ve özelliklerine; bu özellikleri hazırlayan neden-sonuç ilişkisi ne göre tanımlarız.

Düşünceyi zenginleştirmek ve belirgin kılmak; bağlamdaki öğeleri ve bunların düşünceyle ilişkilerini ortaya koymak için tanımlara ihtiyaç vardır.

Örneğin, dilin özelliklerinin ve işlevinin anlatıldığı bir paragrafta, "Dil, sözcüklerin mantıksal ve anlamlı dizge içinde bir araya gelmesinden oluşmuş iletişim aracıdır." tanımından faydalanılabilir. Yaşama sevincinden söz edilen bir denemede "İçindeki, yaşama sevincini her an duymaktır mutluluk." tanımının yeri olabilir.

Bir kavramın birden fazla tanımı olabilir. Tanımın nesnellik ya da özneliği, yer aldığı yazının bilimsel oluşu ya da olmayışı ile ilgilidir.

Tanımlamada bir anlam yoğunlaştırması vardır. Okuyucunun anlatılana bakışı ve düşünüşü genellikle bu noktaya odaklanır. Böylece tanımlama okurun söylemeni kavramasına yön verir; yazıdan sapılmasını önler ve düşüncenin gelişim doğrultusunu gösterir.

2. Karşılaştırma

Düşünceyi geliştirmenin bir yolu da iki varlık, iki kavram vb. arasındaki benzerlik ve karşıtlıklardan faydalanmadır.

Örneğin, "Romanın gerçeği, yazarın kendi süzgecinden geçmiştir; bilimin gerçeği ise değişmemiş, nesnel kalmıştır." cümlesi bir farklılığı, roman ve bilim gerçeğinin farkını anlatır.

Genellikle bilinmeyeni bilinen ile anlatmak, böylece anlaşılır kılmak için karşılaştırmaya başvurulur. Farkı anlamak, benzerliğe odaklanmak, anlamanın önemli bir adımıdır.

Aşağıdaki cümlelerde karşılaştırmalar yapılmıştır:

Kendimi hiç bu kadar yalnız hissetmemiştim.

Bu romanın, yazarın en başarılı romanı olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.

İlaçlarını düzenli kullandıktan sonra kendini daha iyi hissetmeye başladı.

Eskiden günde yalnız birkaç araç geçen bu yolda, şimdilerde trafik sıkışıyor.

Birkaç örnek de siz yazın.

- ➔ Öğrenci cevapları geçerli.
- ➔
- ➔
- ➔ "daha, en, kadar" kelimeleri karşılaştırma yapılırken sıkça kullanılır. Bunlar karşılaştırmada bir çeşit derecelendirmeyi anlatırlar:

daha → üstünlük

en → en üstünlük

kadar → esitlik

Notlarım

3. Örnekleme

Yerinde kullanılan bir örnek, kimi zaman, sayfalarca yazıdan daha etkili olur.

Çünkü örnek, anlatılanı **somut hâle getirir**.
Soyut bir düşünce, örnekleme yoluyla somutlaştırılır, görünürlük kazanır.

Örnekleme **düşünceyi inandırıcı kılmamanın en etkili yollarından biridir**.

Burası, tarih açısından çok zengin, çok renkli bir yer. Ayosofya burada, Sultanahmet Camii burada. Yere Batan Sarnıcı, Dikilitaş, Gülhane Parkı...

Bu paragrafta yazar ilk cümlesindeki "zenginlik"lere örnekler veriyor. Saydığı isimler birer örnek ve onun iddasını inandırıcı kılıyor.

Örneklendirme, bir yazının güç kazanmasını sağlar.

4. Tanık Gösterme

Anlatılmak istenen bir düşünce, başkalarının görüşlerinden ve sözlerinden yararlanma yoluyla da geliştirilebilir.

Yazı dilinde buna **tanık gösterme** denir.

Ancak tanık gösterilen kişinin, **sözü edilen konuda bilgi sahibi, güvenilir biri** olması gerekir.

Öfkeyi kontrol edebilmek, öfkelenildiğinde bile sözlerini ölçüp tartabilmek, önemli bir erdemdir. Mevlânâ, adam savaşmakla çetin er sayılmaz; öfkelenildiğinde kendini tutabilendir çetin er, der. Öfkelenip de pişman olacağı şeyler yapmamak savaşta yiğitlik göstermekten bile zor demek ki.

Bu örnekte Mevlânâ tanık gösterilmiş, böylece **düşünce inandırıcı kılmak** istenmiştir; yani tanık gösterme **düşünceyi inandırıcı kılmamanın** bir yoludur. Bununla birlikte, yersiz bir tanık gösterme, paragrafın ana düşüncesine ve varlık sebebine zarar verir.

Örneklenmeye de tanık göstermeye de düşünceyi **inandırıcı kılmak** için başvurulur. Fakat örnekleme birinin sözü üzerine kurulmaz, **bir konuyu destekleyen örnek durumlardan, kişilerden söz edilerek** yapılır. Tanık göstermek **için bir söz ve bu sözün sahibinin isminin kullanılması** gerekir.

etkinlik

Aslında şiirin, genel olarak sanatın tek bir tanımı vardır; o da "sanatın güzelliğinin ifadesi olması" gerçeğidir. Bu tanım Tolstoy'dur. Sanatın neyin hizmetinde olması gerektiğini bu tanımdan daha açık anlatan başka bir fikre rastlamadım. Aynı gerçeğe realizmin kurucusu olan Flaubert şöyle bir cümle ile dokunur: "Hiçbir mânâ ifade etmeyen güzel bir mısra, bir mânâ ifade eden fakat daha az güzel olan bir mısradan çok üstündür."

Cahit TANYOL

✦ Bu paragrafın türü nedir?

Açıklama

✦ Bu paragrafta hangi düşünceyi geliştirme yoluna başvurulmuştur?

Tanık gösterme

✦ Bu düşünceyi geliştirme yolunu kullanarak bir paragraf yazalım.

Öğrenci cevapları geçerli.

SORU
SORU

Notlarım

etkinlik

Alman tarihçilerin dilinde kültür lafı, daha önce mevcut olan medeniyete çok yakın bir mana kazanır. Bununla beraber birtakım ayrılıklar önerilir. Kültür, insanoğlunun fizik dünyaya, fizik çevreye söz geçirmek için sahip olduğu kolektif araçlar bütünüdür. Başka bir deyişle ilim, teknik ve uygulamalarıdır. Medeniyet ise insanın kendini inzibat altına alması, fikirce, ahlakça, ruhça yükselmesi için lüzumlu olan kolektif araçların tümü, güzel sanatlar, felsefe, din ve hukuk gibi... Ama bunun aksini ileri sürenler de var. Onlara göre, medeniyet toplum yaşayışının maddi ve faydacı amaçlarına hizmet eder, akılcıdır: Emeğin, üretimin, teknolojinin ilerlemesi için gerekli bir akılcılık. Peki kültür, o da toplum yaşayışının daha hasbî, daha manevî yönlerini kucaklar, saf düşüncenin, hassasiyetin, idealizmin meyvesidir. (...)

Cemil MERİÇ

- ✦ Bu paragrafta başvurulan düşünceyi geliştirme yolları nelerdir?

Tanımlama, örnekleme

- ✦ Paragrafta tanımlanan kavramlar nelerdir?

Kültür, medeniyet

- ✦ Düşüncemizi tanımlamaya başvurarak geliştirdiğimiz kısa bir paragraf yazalım.

Öğrenci cevapları geçerli

etkinlik

Yirmi kilometre boyunca ne bir ev ne bir insan gördük. Sarının her tonunu giymiş bozkır, yol boyunca sağlı sollu bizi izledi. Bu dingin manzara bizi de etkilemiş olmalı ki hiç konuşmadık. Sonunda şehre yaklaştığımızın işaretleri belirdi. Tek katlı, büyük bahçeli eski zaman evlerinin arasından ilerleyerek kent merkezine geldik. Burada, bizi kendisine getiren yollar boyunca yaşadığımız sessizlikten, sakinlikten eser yoktu. Sokaklarda sanki bir insan seli akıyordu. Araçlar, yol boyunca art arda diziliyor, trafik sıkışıyordu.

- ✦ Paragrafta hangi düşünceyi geliştirme yoluna başvurulmuştur?

Karşılaştırma

- ✦ Bu düşünceyi geliştirme yolunun öğelerini belirleyerek aşağıya yazalım.

Kırsaldaki durum ile kentteki durum karşılaştırılmıştır.

- ✦ Siz de aynı yolla düşüncenizi geliştirerek bir paragraf yazın.

Öğrenci cevapları geçerli.

Notlarım

etkinlik

- ✦ Bir paragrafta, düşünceyi geliştirme yollarına başvurulmasının nedenlerini açıklayalım.
Ana fikri belirgin kılmak, düşünceyi kanıtlamak, okuru inandırmak vb.
- ✦ "Kendisinden bir şey öğrenilmeyecek bir insana rastlamadım." sözü ile Alain'in tanık gösterildiği kısa bir paragraf yazalım.
- ✦ "Bir şeyi öğrenmek demek, onu hayatına uygulamak, davranışlarını ona göre düzenlemek demektir." tanımını, bu çerçevedeki bir düşüncemizi geliştirmek için kullanarak bir paragraf oluşturalım.

Öğrenci cevapları geçerli.

Öğrenci cevapları geçerli.

etkinlik

- ✦ "... Örneğin Beyhude Ömrüm'ü okuduktan sonra aylarca unutamadım. Uzun Hikâye'yi de öyle... Kendimden bir şeyler saklıydı bu eserlerde."
Bu örneklerin verilerek düşüncenin geliştirildiği paragraf yazalım.
- ✦ **Karşılaştırmalar : Roman - Sinema**
Karşılaştırma yönü : Düş gücünü harekete geçirme
Verilenlere uygun olarak düşüncenin karşılaştırma yolunu geliştirdiği bir paragraf yazalım.

Öğrenci cevapları geçerli.

Öğrenci cevapları geçerli.

video

Notlarım

Metin ve Paragraf

367 368

Her metin bir iletişim aracıdır. Yazarın, okura iletmek istediği bir mesajı taşır ki bu mesaja ana düşünce dediğini biliyoruz. Bu açıdan bakıldığında metni oluşturan her paragraf bu iletişimin alt birimidir. Öyleyse bir iletişim aracı olarak metnin özelliklerini sıralayalım:

- Metin, birbiriyle anlamca ve yapıca uyumlu cümlelerden oluşmuş paragraflar içerir. Paragrafların bir metin içindeki dizisi rastlantısal değildir.
- Metni oluşturan parçaların her birinin duvarı oluşturan tuğlalara benzetebiliriz. Bunlar birbirine sıkı sıkıya kenetlenerek yükselir ve bir bütünü meydana getirir.
- Metni oluşturan paragrafların türleri farklı olabilir. Bilgilendiren, düşündüren paragrafların yanında güldüren, hüznülendiren paragraflar da bulunabilir.

- Bir metindeki paragrafların boyutları da değişebilir. Uzunları olduğu gibi tek cümlelikleri de vardır. Önemli olan paragrafların anlam birlikteliği oluşturabilmesidir.

etkinlik

- ✦ Aşağıdaki paragrafları karışık olarak verilmiş metnin paragraflarını sıralayalım, sıralı numaraları kutulara yazalım.

Ebru Sanatı

1. Ebru yapımında değişik renklerde toprak boyalar ayrı ayrı iki cam yüzey (veya seramik, krom) arasında iyice ezilerek başlanır. Ezilme esnasında hafif su katılır. Ezilme sonrasında meydana gelen çamur benzeri boyaya siğir ödü katılarak 15 gün veya bir ay kadar bekletilir. Beklemeden sonra mamül sulandırılarak kullanılır. Boya açılmıyorsa öd katılır. Rengi açmak için su kullanılır.
2. Son aşamada kağıt tekneye serilir, iş böylece tamamlanır. Kağıt düzgünce tekne üzerine bırakılır, görüntünün kağıda işlenmesi sağlanır. Kağıt temiz bir ortamda kurumaya bırakılır.
3. Anlattığımız bu ebru tekniğinde sanatçı, boya renkleri kitreli su üzerindeki dağılımına yeterince hâkim olamaz. Bu yüzden bir takım kalıplaşmış ebru tipleri oluşmuştur.
4. Bu hazırlık aşamasından sonra seçilecek kağıdın ölçüsüne uygun büyüklükte bir tekne alınır, tekne kitreli su ile doldurulur.
5. Ebru teknesi basitçe alüminyum bir baklava tepsisi gibidir. Kitre, bir bitkinin özü olup baharatçılarda (aktarlarda) satılır. Sinme bir avuç veya tepeleme iki çöbe kaşığı kitre iki litre kadar su içinde 2, 3 veya 4 gün bekletilerek kitrenin su içinde iyice şişmesi sağlanır. Şişen kitre su içinde el ile yoğurularak suya karışması sağlanır. Kitreli su boza kıvamında veya az seyregi olmalıdır. Hazırlanan sıvı ince bir tülbent ile süzülerek temizlenir. Son hâliyle tekneye yavaşça boşaltılır.
6. Daha önceden hazırlanan boya fırça veya metal çubuk yardımıyla hazırlanan bu kitreli suyun üst yüzeyine damlatılır. Boyaların açılmasını ve şekillerin yuvarlaklığını kesin olarak bilemeyiz. Ancak fikir sahibi oluruz. Yaptığımız ebrunun tam olarak nasıl olacağını değil neye benzeyeceğini bilebiliriz.
7. Kağıt bezeme sanatlarının en mühimlerinden olan ebruculuğun hangi tarihten beri bilindiğini kesinlikle söylemek, bugün için imkansızdır; böyle bir belgeden mahrumuz.

7 4 1 5 6 2 3

video

Notlarım

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerin doğru olanlarını **D**, yanlış olanlarını **Y** ile gösterelim.

1. Ana düşünce, bir paragrafa yayılmış hâlde bulunabileceği gibi, tek cümle olarak da bulunabilir. **D**
2. Paragrafın içinde yer alan örnekler, birer yardımcı düşüncedir. **D**
3. "Bu paragrafta neyden söz ediliyor?" sorusu ana fikri bulmaya yöneliktir. **Y**
4. Bir yazarın, konusunu açıklayıcı kılmak, fikirlerini desteklemek için tanınmış birinin görüşlerine yer vermesi tanık gösterme olarak adlandırılır. **D**
5. "Uzun yıllardır mücadele ettiği sahalara pek yakında veda edecek." cümlesinde karşılaştırma yapılmıştır. **Y**
6. "Bu zamanda tiyatro sanatçısı olmak büyük bir gayret gerektiriyor." cümlesinde tanım yapılmıştır. **Y**
7. Örnekleme; duygu, düşünce veya olayları anlatırken söylenenleri inandırıcı kılmak için başvurulan bir yöntemdir. **D**

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayalım.

- ✘ Bir paragrafta birden fazla **yardımcı fikir** bulunur.
- ✘ Tanık gösterme yönteminde, **sözün alınması yetmez, sözü söyleyenin de belirtilmesi** gerekir.
- ✘ Bir kavram, varlık, nesne vb. unsurun, nitelik ve özelliklerinin ortaya konması **tanımlama** olarak adlandırılır.
- ✘ **Amac**, bir yazarı o konuda yazmaya iten sebeptir.
- ✘ İyi bir ana düşünce **geliştirilebilir** niteliktedir.
- ✘ Bir paragraf **giris**, **gelisme** ve **sonuc** bölümlerinden oluşur. Sonuç, **anafikir** olabilir.
- ✘ Karşılaştırma yapılırken çoğu kez **daha**, **en** ve **kadar** kelimelerinden yararlanıldığı görülür.
- ✘ "O yıllarda ne bulursam okuyordum: polisiyeler, macera romanları, aşk romanları, siyasî yazılar.." Bu cümlede **örneklemekten** yararlanılmıştır.

Notlarım

1. Edebiyatımızda şehir yazılarının ilk örneğini "Şehir Mektupları" ile Ahmet Rasim vermiştir. Yazar bu yazılarında, İstanbul'un o dönemini mekan, kültürel yapı, gelenekler, alışkanlıklar vb. bütün unsurlarıyla ele alarak bütün zenginliğiyle yansıtır. Edebiyatımızda bu türün en bilinen örneği ise "Beş Şehir" dir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "şehir"e bakışı ve konuyu ele alış tarzı Ahmet Rasim'den tamamen farklıdır. Tanpınar'ın kitabının asıl konusu hayatımızda kaybolan şeylerin ardından duyduğumuz üzüntü ile yeniye karşı beslediğimiz özlemdir.

Bu parçanın anlatımında aşağıda verilen düşünceyi geliştirme yollarının hangisinden faydalanılmıştır?

- A) Tanık gösterme B) Betimleme
C) Karşılaştırma D) Benzetme
E) Örnekleme

2. Toros Dağları'nın etekleri ta Akdeniz'den başlar. Kıyıları döven ak köpüklerden sonra doruklara doğru yavaş yavaş yükselir. Akdeniz'in üstünde daima top top ak bulutlar salınır. Kıyıları dümdüz, killi topraktır. Bu kıyıları hep deniz kokar, tuz kokar. Düz, killi, yumuşak topraklardan sonra Çukurova'nın bükleri başlar. Örülmüşçesine sık çalılar, kamışlar, böğürtlenler ve sazlarla kaplı koyu yeşil, ucu bucağı belirsiz alanlardır bunlar.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Yinelemelere yer verme
B) Niteleyici sözcükler kullanma
C) Örneklerle anlatımı güçlendirme
D) Farklı duyulardan yararlanma
E) İzlenim kazandırma

3. Okuma, tutkuların en soylusudur. Ekmek nasıl bedeni beslerse okumak da öylece ruhu besler. Bir kere okuma tutkusuna kapılmış olan insan bir daha bu tutkudan vazgeçemez. Bu, sadece sıradan insanlar için geçerli değildir. Büyük yazarlar da ömürlerinin yarısını okumakla geçirmişlerdir. Alphonse Karr okumayı "Tatlı tatlı kendinden geçme" diye tanımlar. Montesquieu: "Çeyrek saatlik bir okumanın gideremediği kederim olmamıştır." der. Bir kitabın her zaman güvenilebilecek bir dost olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

Bu parçanın anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Karşılaştırmaya yer verilmiştir.
B) Doğrudan anlatım cümlesi kullanılmıştır.
C) Kişisel düşünceler dile getirilmiştir.
D) Görsel öğeler öne çıkmıştır.
E) Benzetmeye başvurulmuştur.

4. Doğa bir başka güzeldir ilk yazda, ressam tuvaleri de araç olur bu güzelliği yansıtmak için. İlk yaz Osman Nuri'nin resimlerinde minyatürleri, Hamit Görele'nin resimlerinde, şiirleri düşündürür. Gün ışığının sarı renklerle dansı resimleşir Nazmi Ziya'da. İbrahim Çallı'da beyaz bir manolyadır bahar sonrası.

Bu parçada yazar düşüncesini etkili kılmak için aşağıdakilerden hangisine başvurmuştur?

- A) Tanık gösterme B) Tanımlama
C) Öyküleme D) Tartışma

E) Örnekleme

5. Televizyon son yıllarda artan bir hızla yaşamımızı etkisi altına almaya başladı. Artık yalnızca salonumuza değil, tüm odalarımıza; yalnızca belli gün ve saatimize değil, neredeyse tüm saniyelerimize egemen. Sinema, tiyatro, kitaplar, dostlarımız hatta aile bireylerimiz şimdiye kadar böyle ciddi bir rakiple karşılaşmamıştı. Ne giyeceğimizi, ne dinleyeceğimizi, ne yiyeceğimizi, nasıl düşünersek doğru olacağını, kısacası nasıl yaşayacağımızı ondan öğrenir olduk.

Aşağıdakilerden hangisi televizyonun bu paragrafta bahsedilen etkilerinden biri değildir?

- A) Zamanımızın çoğuna hakim olması
B) Yaşamdaki tercihlerimizi etkilemesi
C) Hayatımızda neredeyse ailemiz kadar önemli bir yer edinmesi
D) Yaşam tarzımızı belirlemesi
E) Güvenilir tek bilgi kaynağı hâline gelmesi

6. Nobel Fizik Ödülü'nü kazanmış olan Fizikçi Rabi Nobel'i kazandığında gazeteciler kendisine dünya çapındaki bu başarıyı en çok ki-me borçlu olduğunu sormuşlar. Bu soruyu Rabi şöyle cevaplamış: "Anneme. Çünkü okuldan eve geldiğimde annem hiçbir zaman bana "Öğretmenin sana aferin dedi mi?" tarzında sorular sormazdı, "Bugün öğretmenine iyi bir soru sordun mu oğlum?" derdi."

Fizikçi Rabi'nin bu cevabı aşağıdaki yargılardan hangisini desteklemektedir?

- A) Ödülün başarı üzerinde hiçbir etkisi yoktur.
B) Başarıya ulaşmada ailenin desteği çok önemlidir.
C) Başarının kaynağı soru sormak, sorgulamaktır.
D) Hayatta önemli olan, başarı kazanmaktır.
E) Yaptığının onaylanması kişiyi başarıya götürür.

7. Onun öykü serüvenine baktığımızda öykülerinin yükselen değil düşen bir başarı grafiği izlediğini görürüz. İlk öykülerindeki yoğun şiirsel dil sonrakilerde tümüyle konuşma diline dönüşür. Son iki kitabı usta bir öykücünün elinden çıkmış, sıradan öyküleri içerir. Artık özgünlük arayışları yazma sıkıntısına dönüşmüştür. Bu da yazma serüvenini öyküleştirebilir. Sonuçta yazma sıkıntısı ve özgünlük arayışları yazının kendisi olmaya başlar. Bu kurgu ve mekanik ise öykülerdeki sıcaklığı, içtenliği örter.

Bu parçada bahsedilen yazarın son öykülerinin başarısız olmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sadece kendi yaşamını öykülerine yansıtması
- B) Eskisi kadar çok çalışmaması
- C) Başkalarına benzememe gayretinin yazma sürecini olumsuz etkilemesi
- D) İnsanların ilgisini çekecek konular bulamaması
- E) Üslubunda değişiklik yapmaya çalışması

8. Çok karşılaştığım bir soru var: ---- Bu soru yazdıklarımın inandırıcı bulunması açısından sevindiriyor beni, bir yandan da tedirgin ediyor. Yaşadıklarımı yazdığım kadar yaşamak istediklerimi, yaşamaktan korktuklarımı da yazıyorum çünkü. Gözlemlediklerimden, tanık olduklarımdan ve kendimden yola çıkarak kuruyorum öykülerimi. Kendimi de öykü kişilerine dağıtarak gizlemeye çalışıyorum. Sonuçta, kendime hem içeriden hem de dışarıdan bakabildiğim tek alan, öykülerim. Belki onları birbirine bağlayan ilmiklerin nedeni de bu.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki sorulardan hangisi getirilmelidir?

- A) Öykülerinizde hangi unsurlara dikkat ediyorsunuz?
- B) Öykülerinizde yaşadıklarınızı mı yazıyorsunuz?
- C) Yazdıklarınızda başka yazarların etkileri var mı?
- D) Öykülerinizde neden kendinizi ön plana çıkartıyorsunuz?
- E) Daha çok hangi zamanlarda yazıyorsunuz?

9. Konuşmak bir sanattır derler ancak konuşurken de bir sanattır. Hatta kimi zaman konuşmaktan daha zordur. O yüzden gazeteler "usta röportajcı" peşindedir. Muhatabını doğru anlayacak, yönelttiği sorularla onların daha derin ve bereketli konuşmalarını sağlayacak, bu arada okurun anlamaya gayretini boşa çıkarmayacak röportajcı bulmak zordur. Konuşmalar sonrasında ise konuşma metinlerinin yazıya dökülmesi, konuşmaların tabii seyri içindeki kopuklukların giderilmesi, girilen ara yolların tekrar ana yola bağlanması... Hepsisi de zordur bu evrelerin.

Bu paragrafa göre aşağıdakilerden hangisi "usta bir röportajcı"da olması gereken özelliklerden biri değildir?

- A) Röportaj yapacağı insanı titizlikle seçme
- B) Konuşulanların okur tarafından kolay anlaşılmasını sağlama
- C) Muhatabının konuşmalarını daha verimli kılacak sorular yöneltme
- D) Konuşulanları yazıya geçirirken özenli davranma
- E) Röportaj yapacağı insanla iyi iletişim kurma

10. Miskin miskin oturuyordu bahçede. Birden kozasını yırtmaya çalışan bir kelebek gördü. Zavallı kelebekçik, diye düşündü. Ne kadar uğraşsın, ne kadar zorlanıyordu dışarı çıkabilmek için. İnce bir çöp yardımıyla kelebeğe yardım etmeye karar verdi ve kozanın ağzını bir parça açtı. Kelebek dışarı atmıştı kendini işte nihayet! Saatler sürebilecek bir çabaya gerek kalmamıştı. Ancak uçamıyordu kelebekçik, kanatları bir tül kadar inceydi. Anlaşılan kozasındaki gelişimini henüz tamamlayamamıştı. Kelebeğe özür dilercesine baktı, yaptığı hatayı anlamış ve bir ders çıkarmıştı.

Parçaya göre, söz konusu kişinin çıkardığı ders aşağıdakilerin hangisi olabilir?

- A) Gelişme ve olgunlaşma için mutlak çaba gerekir.
- B) Kelebekler, son derece narin yaratıklardır.
- C) Tabiata, teknolojik gelişmelerle müdahale etmemek lazımdır.
- D) İnsanlar da tabiattaki diğer canlılar kadar savunmasızdır.
- E) Hedeflerine ulaşamayanlar umutsuzluğa kapılmamalıdır.

CEVAP ANAHTARI

1. Ünite

Konu Değerlendirme Testi-1

Soru No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Cevap	E	C	B	E	B	D	C	E	D	B	C	A	E

2. Ünite

Konu Değerlendirme Testi-1

Soru No	1	2	3	4	5	6
Cevap	B	A	E	C	D	C

Konu Değerlendirme Testi-2

Soru No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Cevap	E	B	C	D	B	B	D	B	B	C	A	C

3. Ünite

Konu Değerlendirme Testi-1

Soru No	1	2	3	4	5	6	7	8
Cevap	E	E	A	A	D	A	C	E

Konu Değerlendirme Testi-2

Soru No	1	2	3	4	5	6
Cevap	B	C	D	A	B	E

4. Ünite

Konu Değerlendirme Testi-1

Soru No	1	2	3	4	5	6	7
Cevap	E	A	D	B	C	B	E

Konu Değerlendirme Testi-2

Soru No	1	2	3	4	5
Cevap	D	A	C	D	D

Konu Değerlendirme Testi-3

Soru No	1	2	3	4	5	6	7	8
Cevap	C	A	D	B	A	A	A	B

5. Ünite

Konu Değerlendirme Testi-1

Soru No	1	2	3	4	5	6
Cevap	C	D	A	B	A	A

Konu Değerlendirme Testi-2

Soru No	1	2	3	4	5	6
Cevap	B	E	C	E	D	C

Konu Değerlendirme Testi-3

Soru No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Cevap	D	B	D	E	D	B	B	D	E	C	D	A

6. Ünite

Konu Değerlendirme Testi-1

Soru No	1	2	3	4	5	6
Cevap	A	D	D	C	C	D

Konu Değerlendirme Testi-2

Soru No	1	2	3	4
Cevap	D	C	E	C

Konu Değerlendirme Testi-1

Soru No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Cevap	C	C	D	E	E	C	C	B	A	A